

D

E

B

A

T

NYERE FANTASY – ARKETYPEN I OPBRUD?

Af Lotte Nyboe

I den senere tid har Hollywood produceret den ene store fantasy-film efter den anden med stor succes – *Star Wars episode II* (George Lucas 2002), *Ringenes Herre – eventyret om ringen* (Peter Jackson 2001), *Harry Potter og de vises sten* (Chris Columbus 2001), *Abernes planet* (Tim Burton 2001) og senest *Spider-Man* (Sam Raimi 2002). Filmernes popularitet kan skyldes, at vi i vores hverdag bombarderes med visuelle indtryk, skal forstå og håndtere stadig mere snedig teknologi, forholde os til en krop, der er kortlagt til mindste detalje, et ydre rum, der bliver fortsat større i takt med, at forskerne kan *række* længere og længere ud i rummet osv. Fantasy kan fungere som et frikvarter fra den nogen gange alt for virkelige verden, og samtidig giver den os muligheden for at se på os selv lidt udefra. Desuden indeholder genren et potentiale med hensyn til nytænkning af det vante, fordi der i fortællingerne præsenteres en, per definition, anden verden. Alligevel er fortællingerne ofte rimeligt stereotype. De handler for det meste om en dreng eller ung mands rejse ud i det ukendte og hans kamp imod det onde. Sjældnere er fantasy-heltinderne. Inden for børnelitteraturen finder vi eksempelvis Astrid Lindgrens Pippi Langstrømpe, der smider rundt med de stærke mænd i cirkus og kan bære

sin hest i udstrakt arm. Hun er en slags superheltinde men ikke nogen (feministisk) rollemodel, for hvad skal man med kræfter, når man sidder mutters alene tilbage i sit hus, når mørket sænker sig. Officer Ripley kendt fra *Alien* firlogien er på mange måder en banebrydende fantasy-heltinde – men igen ikke entydigt. Ripley alias Sigourney Weaver vil for eksempel altid blive husket for de ualmindelig små underbukser, hun har på i *Alien* (Ridley Scott 1979) ved filmens klimaks.

I oplægget kigger jeg lidt nærmere på et par af den nyere fantasys helt/heltinde-figurer – Harry og Hermione fra britiske Joanna Kathleen Rowlings (1997) fortællinger og Dina fra danske Lene Kaaberbøls skammer-trilogi (2000).¹ Fortællingerne henvender sig til børn og unge, selvom Rowlings bøger også læses af voksne. Men først lidt om genren.

Hvorfor fantasere?

Fantasy dækker i sin mangfoldighed over subgenrerne eventyr, horror, science fiction og det, der blot kaldes fantasy eller høj-fantasy i stil med J.R.R. Tolkiens fortællinger. I science fiction fortællingen, eksempelvis, portrætteres en teknologi, vi kender, for eksempel computeren. Computeren forvrænges og mærkværdiggøres – den bliver pludseligt større, bedre eller menneskeliggjort – og derved tager det velkendte en anden form, som læseren/beskueren må tage stilling til. Fortællingen fungerer som en optik gennem hvilken, man kan kigge på den *virkelige* ver-

den. Høj-fantasy, derimod, forvrænger ikke men præsenterer en åbenlys anden verden. Her benægtes, som Niels Dalgaard (2002, 26) udtrykker det, hvad vi ved om verden: "Der er ingen mening i at tro, at man kan lære at omgås enhjørninger ved at læse om dem. Derimod kan man måske lære at beherske de følelsesmæssige størrelser, som enhjørningen symboliserer i den pågældende fortælling". Enhjørninge eller drager, hvor mærkværdige de end måtte forekomme, kan således også bruges til at forstå ens eget liv, selvom indpakningen utvivlsomt kan virke anderledes utilgængelig end science fiction fortællingens. Fantasy indeholder generelt et potentiale til at forstå sig selv og sin hverdag. I abstraktionen kan man mærkeligt nok finde sig selv.

Harry Potter – en stereotyp, der ikke kunne slås ihjel?

Rowlings fortællinger om *drengen, der ikke kunne slås ihjel* foregår i to verdener – de magi-kyndiges verden, Hogwarts skole for heksekunster og troldmandsskab, der er magisk og eventyrlig, og de ikke-magi-kyndiges, mugglernes verden, der er triviell og fantasiløs. Potter-figurerne er ligesom geografien dobbeltsidede – de er både innovative og trivielle. Hvad Harry angår, så slægter han både Spider-Man og Superman på. I 'virkelighedens' verden har de briller og lav social status – men så sker det fantastiske. Spider-Man bides af en edderkop og muterer til edderkoppemand, Superman, der som spæd er sendt fra

Krypton til jorden i en rumsonde, opdager sine usædvanlige kræfter, og Harry opsøges af en mystisk mand, der fortæller ham, at han er troldmand. Verdens videre skæbne afhænger af dem alene. Rowlings kvindelige hovedperson er hekseaspiranten Hermione. Hun er artig, stræbsom og bedrevidende til det ulidelige, hvilket gør, at klassekammeraterne på nær Harry og Ron ikke gider være sammen med hende. Selvom Hermione spiller en central rolle i kampen mod det onde, er og bliver hun vandbærer i forhold til fortællingens sande hovedperson, Harry. Jeg kan ikke lade være med at ærge mig lidt, når hun 'skælvende' sender sin ven af sted med et 'lov mig at være forsigtig' og et 'Harry – du er en stor troldmand' (Rowling 1997, 281). Men Rowling bryder også, i forhold til både Hermione og Harry, med fantasy-genrens ophav – eventyret – og dets opdeling i 'skygge', 'persona' og 'anima' efter Jungianske principper (Kaaberbøl 2002). Hermione er ikke en apatisk prinsesse-type, der skal kyskes for at vågne – selvom hun en enkelt gang må reddes af Harry og Ron, da hun er lukket inde på pigetoiletet med en bjergtrold. Også Harry bryder med den klassiske fantasys helte-figur. Han er ikke, med Kaaberbøls (2002, 55) ord, den "råmaskuline, ukomplicerede dragedræbertyper" men indeholder i sig selv aspekter af både *det gode* og *det onde* samtidig med at være en undseelig dreng med pjusket hår og briller.

Fantasy, der batter

Hvor Harry Potter fortællingerne udspiller sig i to verdener, så foregår Kaaberbøls fortællinger kun i én verden – en middelalder-agtig verden med borge, landsbyer og højland. *Skammerens datter* (2000) er den første bog om den 10-årige skammer-datter Dina og hendes mor – *skammeren*. En skammer er slet og ret en person, der kan se ind i folk og få dem til at skamme sig. Når man ser en skammer i øjnene, kan man ikke længere skjule de ting, man skammer sig over, hverken for sig selv eller andre. Dina har arvet sin mors skammer-øjne, og ligesom Harry skal hun lære at mestre og forvalte sin arv, for med den er der også forbundet magt. I begyndelsen ønsker Dina hverken at eje eller have denne ualmindelige gave, for den betyder, at hun ingen venner har – de andre børn skammer sig, når de ser hende i øjnene. Men som bogen skrider frem, lærer hun at bruge sine evner og betragte dem *som* en gave.

Kaaberbøls Dina indeholder ligesom Harry tvetydigheden i forhold til *det gode* og *det onde*, og ligesom Harry skal hun lære at forvalte nogle kræfter, der potentielt kunne bruges forkert. I modsætning til sin kvindelige kollega Hermione er Dina ikke vandbærer – mange ting afhænger af hende alene, og de valg hun træffer. Kaaberbøls skammer-tøs er en handlekraftig pige med langt, sort, stridt hår, som ikke lader sig binde i en fletning, en pige, der både trodser drager og fyrster, men samtidig frygter og føler omsorg. Dina repræsente-

© 2002 Warner Home Video. © 2001 Warner Bros. Harry Potter characters, names and related indicia are trademarks of and © Warner Bros. All Rights Reserved. Harry Potter Publishing Rights © J.K. Rowling.

rer derfor, efter min mening, en skøn feministisk rollemodel i børnehøjde. En nævneværdig fællesnævner for både Harry, Hermione og Dina er, at de som udgangspunkt alle er ensomme, men undervejs udvikler gode venskaber og i modsætning til Lindgrens stærke pige, så erstattes ensomheden hos de tre med det sociale. Den sociale kompetence synes at være en vigtig facet hos nyere fantasy helte og heltinder.

Fantastiske fortællinger – både og!

Harry er siden udgivelsen af den første bog blevet en berømt herre. Markedsføringen har været effektiv, og med internettet har millioner af fans kunnet samles om deres helt. Samtidig tematiserer Harry

Potter-bøgerne en central og for manges vedkommende svær proces – udviklingen fra barn til voksen. Det er denne dramatisering af puberteten, læserne ifølge Bo Green Jensen (2002) tænder på. Kaaberbøls skammer-trilogi tematiserer ligeledes udviklingen fra barn til ung voksen, og derved ligner fortællingerne hinanden. Men nogen ‘Dinamania’ tilsvarende den globale ‘Pottermania’ tror jeg ikke på. Selvom vi har med en genre at gøre, der som udgangspunkt opererer med fantastiske dimensioner, så kan kvindelige superheltinder stadig virke overvældende og slet og ret uforståelige.

NOTE

1. Bøgerne er ved at blive oversat til engelsk.

LITTERATUR

- Dalgaard, Niels (2002): “Fantastisk litteratur – forsøg på teoretisk afklaring”, in Niels Dalgaard ((r)ed.) Høst og Søn, København.
- Jensen, Bo Green (2002): “Da Harry mødte Lyra”, in Niels Dalgaard ((r)ed.) Høst og Søn, København.
- Kaaberbøl, Lene (2002): “Og de levede lykkeligt?” in Niels Dalgaard ((r)ed.) Høst og Søn, København.
- Kaaberbøl, Lene (2000): Skammerens datter. Nordisk Bogproduktion A/S, Haslev.
- Rowling, Joanna Kathleen (1997): *Harry Potter and the Philosopher’s Stone*. Bloomsbury Publishing Plc, London.

*Lotte Nyboe, ph.d.stipendiat,
Institut for Litteratur, Kultur og
Medier ved SDU*